

О. П. Денегакандидат юридичних наук, здобувач
Науково-дослідного інституту публічного права

ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті зазначено, що проблема визначення форм взаємодії держави з іншими суб'єктами права соціального забезпечення, у певній мірі вже досліджувалась у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, проте загальний ступінь наукової розробленості даного питання є низьким, оскільки в таких роботах не застосовувався комплексний підхід до вивчення даного питання, а розглядалися лише окремі аспекти. Тобто, по суті у науковій літературі наявні праці, у яких аналізуються способи організації взаємодії держави з іншими суб'єктами права соціального забезпечення, проте такі способи не окреслюються науковцями як форми взаємодії держави з іншими суб'єктами права соціального забезпечення. Зроблено висновок, що на сьогодні держава взаємодіє із суб'єктами права на соціальне забезпечення в активній і пасивній формах. Специфіка активних форм полягає у тому, що вони реалізуються безпосередньо у правовідносинах соціального забезпечення, у яких однією стороною є держава, а іншою – суб'єкт права на соціальне забезпечення. В таких правовідносинах на обидві сторони покладено як права, так і обов'язки, у відповідності до яких вони і реалізують взаємодію. Наше дослідження продемонструвало, що така взаємодія переважно реалізується в організаційній формі та матеріальній. Організаційна полягає у тому, що суб'єкти правовідносин соціального забезпечення мають притримуватись передбаченої законом процедури для того, щоб суб'єкт права на соціальне забезпечення міг отримати належний йому захист. Матеріальна форма – це сплата страхових внесків та отримання й виплата грошової допомоги, передбаченої чинним соціальним законодавством. Щодо інших форм, то доволі розповсюдженими є сервісна та забезпечувальна форми, які сприяють реабілітації таких осіб та покращенню їхнього соціального становища. Особливість пасивної форми взаємодії держави із суб'єктами права на соціальне забезпечення обумовлена тим, що держава може впливати на суб'єктів права на соціальне забезпечення навіть не вступаючи із ними у безпосередню взаємодію, оскільки саме держава забезпечує прийняття та функціонування загальнообов'язкових правил для суб'єктів права соціального забезпечення.

Ключові слова: форми взаємодії, суб'єкти права, застраховані особи, механізм взаємодії.

Актуальність теми. Взаємодія є досить складним та ємким явищем. Взаємодія може розглядатись як взаємообумовлений процес впливу одних суб'єктів на інших, а також як керований процес реалізації зв'язків, який будується на основі загального та специфічного в діяльності сторін, що взаємодіють, з метою досягнення нового якісного рівня у певних правовідносинах. Тобто, ведучи мову про взаємодію держави з іншими суб'єктами права соціального забезпечення, ми маємо на увазі об'єднання їхніх зусиль та узгодження й взаємне врахування різних соціальних інтересів сторін, що взаємодіють, для вирішення питання надання соціального забезпечення, організацію спільних дій суб'єктів, які надають соціальне забезпечення та суб'єктів, які його отримують.

Великий тлумачний словник сучасної української мови розглядає форму як тип; будову; спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв будь-якого явища, пов'язаний із його сутністю чи змістом [1, с. 1543]. Тобто, формою взаємодії держави є спосіб організації її співробітництва, як суб'єкта, який бере участь у соціальному забезпеченні населення, із іншими суб'єктами, які є суб'єктами права соціального забезпечення. Тож, досліджуючи форми взаємодії держави з іншими суб'єктами права соціального забезпечення, ми передусім маємо встановити у які способи відбувається організація об'єднання зусиль сторін, які взаємодіють для вирішення питання надання соціального забезпечення, а також яким чином відбувається організація спільних дій суб'єктів, які надають

соціальне забезпечення та суб'єктів, які його отримують. У даному контексті варто звернути увагу на те, що при аналізі форм взаємодії держави варто враховувати взаємодію із усіма суб'єктами права соціального забезпечення, які вступають у відповідні правовідносини.

Стан дослідження. Серед дослідників даного питання відзначимо внесок таких як: Н.Б. Болотіна, В.Я. Буряк, С.В. Жадан, М.І. Іншин, В.Л. Костюк, О.І. Кульчицька, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипко, С.М. Синчук, І.М. Сирота, Б.І. Сташків, О.В. Тищенко, І.С. Ярошенко, О.М. Ярошенко. Проте, із урахуванням того, що механізм соціального забезпечення постійно зазнає змін, на сьогодні дане питання не втрачає актуальності для дослідження.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи форми взаємодії держави з іншими суб'єктами права соціального забезпечення, варто передусім відштовхуватись від того, хто є суб'єктами права соціального забезпечення. Раніше у даній роботі на основі праць О.І. Кульчицької [2, с. 6], В.Л. Костюк [3, с. 9] та Б.І. Сташківа [4, с. 430] нами було встановлено, що на сьогодні у вітчизняній науковій літературі є загальноприйнятою концепція щодо виділення двох груп суб'єктів права соціального забезпечення:

- 1) суб'єкти права на соціальне забезпечення;
- 2) суб'єкти, які забезпечують реалізацію особою належного їй права на соціальне забезпечення:
 - суб'єкти, які надають соціальне забезпечення;
 - суб'єкти, які сприяють в отриманні соціального забезпечення (підтверджують факти, що мають юридичне значення для соціального забезпечення).

При цьому, першою групою форм взаємодії держави є способи взаємодії держави із громадянами, які отримують соціальне забезпечення. До суб'єктів права на соціальне забезпечення у науковій літературі віднесено застрахованих осіб, пенсіонерів, осіб з інвалідністю, ветеранів війни, ветеранів праці, осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, дітей війни, непрацездатних членів сім'ї померлого годувальника, сім'ю, дітей, отримувачів соціальних послуг тощо. Тобто, це громадяни України, які, відповідно до соціального законодавства нашої держави, мають право на отримання одного чи кількох визначених законом видів соціального забезпечення. А отже, форми взаємодії держави – це передусім способи взаємодії держави із її громадянами.

Другою групою суб'єктів є суб'єкти, які забезпечують реалізацію особою належного їй права на соціальне забезпечення. О.І. Кульчицька до суб'єктів, які надають соціальне забезпечення відносить державні органи, соціальні страхові фонди, спеціалізовані державні підприємства та установи. У свою чергу, Б.І. Сташків до суб'єктів, які надають соціальне забезпечення відніс Територіальні органи Пенсійного Фонду України, робочі органи виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України, територіальні органи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері зайнятості населення та трудової міграції, районні органи соціального захисту населення, соціальні установи (служби). Іншими словами, ними є створені державою у спеціальному порядку органи, функції яких пов'язані із наданням державою населенню в межах своєї компетенції різних видів соціального забезпечення. Тобто, держава надає соціальне забезпечення через мережу спеціально створених для цього органів, кожен із яких створюється державою у встановленому порядку, а їх діяльність регламентована нормами, прийнятими нею. А отже, у контексті аналізу форм взаємодії держави з іншими суб'єктами права соціального забезпечення, на нашу думку недоречно вести мову про взаємодію держави із суб'єктами, які забезпечують реалізацію особою належного їй права на соціальне забезпечення, адже у своїй діяльності вони представляють державу та діють від імені держави.

Таким чином, формами взаємодії держави з іншими суб'єктами права соціального забезпечення є способи організації співробітництва суб'єктів права на соціальне забезпечення із суб'єктами, які забезпечують реалізацію особою належного їй права на соціальне забезпечення.

Перш за все, зробимо висновок про те, що взаємодія держави з іншими суб'єктами права соціального забезпечення може бути активною та пасивною. Пасивна взаємодія полягає у прийнятті представницькими та законодавчими органами законів, обов'язкових до виконання усіма суб'єктами права соціального забезпечення. Тобто, пасивний характер взаємодії держави з іншими суб'єктами права соціального забезпечення полягає у тому, що держава має вплив навіть на ті правовідносини у сфері соціального забезпечення, у яких не бере безпосередньо участь, оскільки будь-які правовідносини в сфері соціального забезпечення здійснюються згідно правил, які приймаються представницькими та законодавчими органами

держави. У свою чергу, активна взаємодія держави з іншими суб'єктами права соціального забезпечення полягає у оперативній реалізації органами виконавчої влади їх функцій у сфері соціального забезпечення та виконанні ними функцій держави шляхом здійснення різних дій у процесі взаємодії з іншими суб'єктами права соціального забезпечення. Саме активна взаємодія передбачає співробітництво держави із іншими суб'єктами соціального забезпечення, які реалізують належне їм право на соціальне забезпечення.

Виділяючи форми взаємодії держави та застрахованих осіб, варто звернути увагу на права та обов'язки застрахованих осіб, при чому акцентувати увагу саме на ті, які стосуються їх взаємовідносин із державою. Так, у статті 16 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105-XIV [5] визначено, що застраховані особи мають право на: 1) отримання інформації про порядок витрачання страхових коштів Фонду та роз'яснення з питань соціального страхування; 2) отримання у разі настання страхового випадку матеріального забезпечення, страхових виплат та соціальних послуг (у тому числі медичної та соціальної реабілітації); 3) захист своїх прав (у тому числі судовий). Щодо обов'язків застрахованих осіб, відзначимо наступні: 1) надання достовірних документів та повідомлення достовірних обставин у разі настання страхового випадку; 2) виконувати вимоги законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці. Отже, по суті, взаємодія держави та застрахованих осіб здійснюється в наступних формах:

- інформаційній (сторони здійснюють обмін інформацією, яка стосується страхових внесків, обставин страхового випадку тощо);

- матеріальній (застраховані особи сплачують страхові внески, а держава здійснює страхові виплати, надає соціальну допомогу та соціальні послуги у разі настання страхового випадку);

- діяльнісній (застрахована особа притримується правил, встановлених державою);

- правозахисній (застрахована особа захищає свої права на соціальне забезпечення у разі їх порушення, у тому числі й в судовому порядку).

Наступна категорія суб'єктів права соціального забезпечення, які взаємодіють із державою, – пенсіонери. Особливість ролі пенсіонерів, як суб'єктів права соціального забезпечення, обумовлена тим, що на відміну від застрахова-

них осіб вони не є економічно активними. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 № 1788-XII [6], пенсіонерами є особи, які отримують пенсії за віком, по інвалідності, в зв'язку з втратою годувальника або в інших, передбачених чинним законодавством, випадках. Отже, відповідно до положень чинного законодавства, в рамках даної категорії суб'єктів права соціального забезпечення у взаємодію із державою вступають особи, які мають право на отримання однієї із таких пенсійних виплат: 1) пенсія за віком; 2) пенсія по інвалідності; 3) пенсія у зв'язку з втратою годувальника. Разом із тим, наш аналіз змісту даного нормативно-правового акту дозволяє виділити ще два різновиди пенсійного забезпечення: пенсії за вислугою років та соціальні пенсії.

В Україні, згідно зі статтею 2 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV [7], діє трирівнева система соціального забезпечення: перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення. Перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, і саме у цих випадках держава вступає у взаємодію із пенсіонерами. Згідно із статистичними даними, чисельність економічно активного населення (віком від 15 до 70 років) на кінець II кварталу 2018 року становила 18 мільйонів осіб, а рівень безробіття серед нього – 8,3%. Таким чином, зайнятого населення серед економічно активних осіб було 16,5 мільйонів. У свою чергу, пенсіонерів станом на II квартал 2018 року було майже 11,5 мільйонів осіб. Відповідно, на одного працюючого припадає трохи більше одного пенсіонера [8, с. 3]. Враховуючи, що чисельність економічно активного населення в Україні постійно скорочується, а також те, що наприкінці 1990-х та на початку 2000-х років в Україні спостерігався різкий спад народжуваності, тягар на економічно активне населення із забезпечення пенсіями пенсіонерів буде посилюватися з кожним роком.

Взаємодія пенсіонерів із державою відбувається наступним чином. У статті 11 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV визначено перелік осіб, які підлягають дер-

жавному пенсійному страхуванню, серед яких громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які працюють на підприємствах, в установах, організаціях, у громадських об'єднаннях, у фізичних осіб-підприємців, осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, а також в інших фізичних осіб на умовах трудового договору (контракту) або працюють на інших умовах, чи виконують роботи (надають послуги) за договорами цивільно-правового характеру, а також низка інших осіб. Платниками страхових внесків є страхувальники, тобто роботодавці, а також особи, які беруть добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Це означає, що переважно страхові внески оплачують роботодавці за кожного працівника, який уклав із ними трудовий договір чи працює на інших умовах, у тому числі й за договорами цивільно-правового характеру. Протягом усього періоду здійснення трудових обов'язків такі платежі до Пенсійного фонду України сплачуються страхувальником у розмірах, визначених чинним законодавством. Згідно із частиною 5 статті 8 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-VI [9], розмір такого страхового внеску становить 22% від нарахованої кожній особі заробітної плати (у тому числі, від основної та додаткової, інших заохочувальних та компенсаційних виплат), грошового забезпечення, допомоги по тимчасовій непрацездатності, допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами; допомоги, надбавки або компенсації, відповідно до законодавства тощо. І після настання передбачених чинним законодавством страхових випадків, особа може претендувати на отримання пенсійного забезпечення.

Механізм взаємодії держави та пенсіонерів відрізняється від раніше проаналізованого нами механізму взаємодії застрахованих осіб. Перш за все, варто відзначити, що протягом періоду трудової діяльності майбутнього пенсіонера, взаємодія із державою здійснюється його роботодавцем. Особа вступає у взаємодію із державою вже після настання обставин, які є підставою для призначення пенсії. У статті 80 Закону України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 № 1788-XII визначено, що для призначення пенсії працююча особа має подати заяву за місцем роботи, а непрацююча (наприклад, непрацездатні члени сім'ї померлого годувальника) до органу Пенсійного фонду України

за місцем проживання заявника. Після подачі такої заяви, органи Пенсійного фонду України розглядають її у встановлені законом строки, і починають виплачувати пенсію за віком та по інвалідності з дня досягнення пенсійного віку або відповідно встановлення інвалідності органами медико-соціальної експертизи, якщо звернення за пенсією надійшло не пізніше 3 місяців з дня досягнення пенсійного віку або встановлення інвалідності, а у разі втрати годувальника призначаються – з дня виникнення права на пенсію, але не більш як за 12 місяців перед зверненням за пенсією.

Таким чином, взаємодія держави та пенсіонерів характеризується наступними особливостями: 1) даний вид соціального забезпечення поширюється як на економічно активне, зайняте населення, яке досягло передбаченого чинним законодавством віку або вислуги років, так і на осіб, які в силу віку чи фізичних можливостей не здатні самостійно забезпечити своє існування; 2) пенсійне забезпечення фінансується за рахунок коштів Пенсійного фонду України, який формується за рахунок цільових внесків роботодавців, а також за рахунок коштів Державного бюджету України, тобто у даному аспекті пенсіонери не вступають у взаємодію із державою; 3) взаємодія держави та застрахованих осіб має некомерційний характер; 4) кошти Пенсійного фонду України спрямовуються виключно на виплату пенсій.

Для встановлення форм взаємодії держави та пенсіонерів, проаналізуємо права та обов'язки особи, яка бере участь у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, які визначені у статті 16 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV. Раніше нами зверталась увага на те, що пенсіонери безпосередньо вступають у взаємодію із державою лише на етапі призначення пенсій. Тому, серед прав та обов'язків виділимо саме ті, які безпосередньо стосуються співпраці пенсіонерів та держави: 1) отримати в установленому законодавством порядку свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування; 2) отримувати безоплатно відомості, внесені до її персональної облікової картки з системи персоналізованого обліку та Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування; 3) звертатися із заявою до територіального органу Пенсійного фонду про уточнення відомостей, внесених до персональної облікової картки; 4) обирати порядок здійснення

виплати пенсії; 5) оскаржувати в установленому законодавством порядку дії виконавчих органів Пенсійного фонду, їх посадових осіб та інших суб'єктів системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; 6) на отримання пенсійних виплат; 7) залишатись учасником системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в разі тимчасового припинення до досягнення пенсійного віку сплати страхових внесків; 8) достроково розривати договір про добровільну участь. У свою чергу, серед обов'язків нами виділено: 1) обов'язок пред'являти свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на вимогу посадових осіб виконавчих органів Пенсійного фонду; 2) надавати на вимогу територіального органу Пенсійного фонду документи, що засвідчують відомості, які мають бути занесені або містяться в її персональній обліковій картці; 3) повідомляти територіальні органи Пенсійного фонду про зміну даних, що вносяться до її персональної облікової картки та про обставини, що спричиняють зміну статусу застрахованої особи. Із наведеного зробимо висновок, що взаємодія держави та пенсіонерів здійснюється в наступних формах:

- інформаційна (право отримувати відомості у територіальних органів Пенсійного фонду, а також обов'язок надавати такі відомості);

- організаційна (право обирати порядок здійснення виплати пенсії, право залишатись учасником системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та право достроково розривати договір про добровільну участь);

- матеріальна (отримання пенсійних виплат);

- правозахисна (право оскаржувати дії виконавчих органів Пенсійного фонду та їх посадових осіб).

Наступна категорія суб'єктів права соціального забезпечення – особи з інвалідністю. Із положень статті 1 Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 06.10.2005 № 2961-IV [10] можна зробити висновок, що особою із інвалідністю є особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав на рівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист. Відзначимо, що таке визначення встановлене і у нормах інших нормативно-правових актів, які урегульовують соціальне забезпечення таких осіб. Із його змісту можна зробити висновок, що сут-

ність соціального забезпечення осіб із інвалідністю обумовлена тим, що такі особи в силу проблем із розладом функцій організму обмежені у можливостях повноцінно здійснювати свою життєдіяльність, а тому держава бере на себе обов'язок надавати їм усю необхідну допомогу.

Для України проблема соціального забезпечення осіб із інвалідністю є гострою, адже станом на початок 2018 року в Україні було зареєстровано близько 2 мільйонів 635 тисяч осіб з інвалідністю, що становить приблизно 62 особи на тисячу населення [11, с. 63]. Сьогодні в Україні сформувалась така система соціального забезпечення осіб із інвалідністю, яка робить акцент на матеріальному забезпеченні цих осіб (надання пенсій, пільг, разових допомог), проте варто враховувати, що соціальне забезпечення осіб із інвалідністю включає також надання різноманітних соціальних послуг (наприклад, згідно зі статтею 25 Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 06.10.2005 № 2961-IV це надання реабілітаційних послуг та забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення, а Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-XII [12] передбачає працевлаштування, освіту і професійну підготовку осіб з інвалідністю тощо).

Прикладом грошових компенсацій, які надаються особам із інвалідністю, є грошова компенсація замість санаторно-курортної путівки та вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Так, Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виплати деяким категоріям осіб з інвалідністю грошової компенсації замість санаторно-курортної путівки та вартості самостійного санаторно-курортного лікування» від 07.02.2007 № 150 [13] визначено, що грошова компенсація за путівку виплачується особі з інвалідністю, якщо вона протягом попередніх трьох календарних років не одержувала безоплатної санаторно-курортної путівки, а грошова компенсація за самостійне лікування особи з інвалідністю виплачується один раз на три календарних роки, якщо особа з інвалідністю не одержувала безоплатної путівки до санаторно-курортного закладу. Механізм виплати компенсації є наступним: особа, яка бажає отримати таку компенсацію подає до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення за місцем перебування на обліку заяву; медичну довідку; посвідчення, яке засвідчує інвалідність особи;

документ про сплату повної вартості санаторно-курортної путівки строком санаторно-курортного лікування, що засвідчує проходження особою з інвалідністю санаторно-курортного лікування. За умови наявності достатніх підстав для соціального забезпечення за цим видом, особа отримує грошову компенсацію. Зміст Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виплати деяким категоріям осіб з інвалідністю грошової компенсації замість санаторно-курортної путівки та вартості самостійного санаторно-курортного лікування» від 07.02.2007 № 150 свідчить про те, що під час надання таких компенсацій взаємодія осіб із інвалідністю та державою здійснюється у наступних формах: організаційна (подання заяви на отримання грошової компенсації) та матеріальна (отримання грошової компенсації).

Прикладом пільг, на які претендує особа із інвалідністю, є житлова субсидія. Житлова субсидія є безповоротною адресною державною соціальною допомогою мешканцям домогосподарств, що проживають в житлових приміщеннях (будинках) і не можуть самотужки платити за житлово-комунальні послуги, оплачувати витрати на управління багатоквартирним будинком [14]. Відповідно, на отримання такої допомоги можуть претендувати і особи із інвалідністю. Із Постанови Кабінету Міністрів України «Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива» від 21.10.1995 № 848 слідує, що механізм надання житлових субсидій особам із інвалідністю є наступним: особа з інвалідністю має подати заяву на субсидію до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення за місцем реєстрації. До заяви додається декларація про доходи і витрати осіб, які звернулися за призначенням житлової субсидії, за формою, встановленою Мінсоцполітики. На підставі цих документів відповідний орган приймає рішення. Тобто, у даному аспекті взаємодія держави та осіб із інвалідністю також відбувається у двох формах: організаційна (подання заяви на отримання житлової субсидії) та матеріальна (отримання житлової субсидії). Тобто, у цілому, зробимо висновок, що взаємодія осіб із інвалідністю та державою переважно відбувається у зазначених двох формах. Але, разом із тим, чинним законодавством передбачено ряд форм соціальної допомоги, які можуть надаватися виключно особам із інвалідністю і які, від-

повідно, характеризуються специфічними формами взаємодії із державою – це реабілітаційні заходи та заходи із працевлаштування, освіти і професійної підготовки осіб з інвалідністю.

Отже, у даному аспекті має місце здійснення взаємодії держави та осіб із інвалідністю у правозахисній формі.

Із наведеного зробимо висновок, що взаємодія держави та осіб із інвалідністю здійснюється в наступних формах:

- інформаційна (право осіб із інвалідністю отримувати відомості у компетентних органів, а також обов'язок надавати такі відомості);
- організаційна (проходження медико-соціальної експертної комісії, оформлення права на отримання соціального забезпечення, гуманітарної та благодійницької допомоги; реабілітаційних заходів щодо інвалідів медичного та соціально-обслуговуючого характеру: соціального обслуговування; послуг з реабілітації);
- матеріальна (отримання матеріальних виплат);
- правозахисна (право оскаржувати дії органів соціального забезпечення та їх посадових осіб, а також дії роботодавця у разі відмови в укладенні трудового договору або в просуванні по службі, звільнення за ініціативою адміністрації, переведення особи з інвалідністю на іншу роботу без її згоди з мотивів інвалідності);
- сервісна (надання особам із інвалідністю реабілітаційних послуг);
- забезпечувальна (забезпечення осіб із інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення тощо).

Наступна група суб'єктів, які взаємодіють із державою у процесі соціального забезпечення, є ветерани війни. Ветеранами війни, згідно статті 4 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-XII [15], є особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав, а саме – учасники бойових дій, інваліди війни та учасники війни. До недавніх пір до ветеранів війни переважно відносились особи, які брали участь у Другій світовій війні. Проте, тимчасова окупація окремих територій України, антитерористична операція та операція Об'єднаних сил із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської федерації у Донецькій і Луганській областях обумовили суттєве збільшення чисельності таких осіб. За даними Міністерства у справах ветеранів, кіль-

кість ветеранів, зареєстрована в Україні станом на 1 липня 2019 року, становила близько 370 тисяч осіб [16]. А отже, питання форм взаємодії держави із ветеранами війни, як суб'єктами права соціального забезпечення, є актуальним у сучасних умовах.

Таким чином, наше дослідження засвідчило, що на сьогодні держава взаємодіє із суб'єктами права на соціальне забезпечення в активній і пасивній формах. Специфіка активних форм полягає у тому, що вони реалізуються безпосередньо у правовідносинах соціального забезпечення, у яких однією стороною є держава, а іншою – суб'єкт права на соціальне забезпечення. В таких правовідносинах на обидві сторони покладено як права, так і обов'язки, у відповідності до яких вони і реалізують взаємодію. Наше дослідження продемонструвало, що така взаємодія переважно реалізується в організаційній формі та матеріальній. Організаційна полягає у тому, що суб'єкти правовідносин соціального забезпечення мають притримуватись передбаченої законом процедури для того, щоб суб'єкт права на соціальне забезпечення міг отримати належний йому захист. Матеріальна форма – це сплата страхових внесків та отримання й виплата грошової допомоги, передбаченої чинним соціальним законодавством. Щодо інших форм, то доволі розповсюдженими є сервісна та забезпечувальна форми, які сприяють реабілітації таких осіб та покращенню їхнього соціального становища. Особливість пасивної форми взаємодії держави із суб'єктами права на соціальне забезпечення обумовлена тим, що держава може впливати на суб'єктів права на соціальне забезпечення навіть не вступаючи із ними у безпосередню взаємодію, оскільки саме держава забезпечує прийняття та функціонування загальнообов'язкових правил для суб'єктів права соціального забезпечення.

Список використаної літератури:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [гол. ред. В.Т. Бусел, редактори-лексикографи: В.Т. Бусел, М.Д. Василега-Дерибас, О.В. Дмитрієв, Г.В. Латник, Г.В. Степенко]. К. : Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
2. Кульчицька О.І. Суб'єкти права соціального забезпечення України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. К., 2007. 20 с.
3. Костюк В.Л. Суб'єкти права соціального забезпечення: поняття, особливості та види. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2015. № 2(12). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15kvlotv.pdf>
4. Шашків Б.І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навчальний посібник. Чернівці : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.
5. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 46–47. Ст. 403.
6. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 № 1788-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992 р. № 3. Ст. 10.
7. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 49-51. Ст. 376.
8. Інформаційна довідка про чисельність пенсіонерів за різними типами пенсійних виплат у 2013 – і півріччі 2018 рр. Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України. 2018. 17 с.
9. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 2–3. Ст. 11.
10. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 2–3. Ст. 36.
11. Соціальний захист населення України: статистичний збірник. Державна служба статистики України. Київ, 2018. 122 с.
12. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 21. Ст. 252.
13. Про затвердження Порядку виплати деяким категоріям осіб з інвалідністю грошової компенсації замість санаторно-курортної путівки та вартості самостійного санаторно-курортного лікування : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2007 № 150. *Офіційний вісник України*. 2007 р. № 10. Стор. 14. Стаття 358. Код акта 38707/2007
14. Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.1995 № 848. *Інформаційний бюлетень НКРЕ*. 2004 р. № 8.
15. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993 р. № 45. Стаття 425.
16. У Мінветеранів порахували кількість учасників бойових дій : веб-ресурс «Українська правда». URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/09/18/7226604/>

Deneha O. P. Forms of state interaction with other subjects of social security law

The article states that the problem of determining the forms of interaction of the state with other subjects of social security law has already been studied to a certain extent in the works of domestic and foreign scientists, but the general degree of scientific development of this issue is low, since such works did not apply a comprehensive approach to study of this issue, and only certain aspects were considered. That is, in essence, there are works in the scientific literature that analyze ways of organizing the interaction of the state with other subjects of social security law, but such methods are not outlined by scientists as forms of interaction of the state with other subjects of social security law. It was concluded that today the state interacts with the subjects of the right to social security in active and passive forms. The specificity of active forms is that they are implemented directly in social security legal relations, in which one party is the state, and the other is the subject of the right to social security. In such legal relations, both parties are assigned both rights and duties, in accordance with which they implement interaction. Our research has shown that such interaction is mainly implemented in an organizational and material form. The organizational one is that the subjects of social security legal relations must adhere to the procedure prescribed by law in order for the subject of the right to social security to receive the protection he deserves. The material form is the payment of insurance premiums and the receipt and payment of financial assistance provided for by current social legislation. As for other forms, service and support forms are quite widespread, which contribute to the rehabilitation of such persons and the improvement of their social situation. The peculiarity of the passive form of interaction of the state with the subjects of the right to social security is due to the fact that the state can influence the subjects of the right to social security even without entering into direct interaction with them, since it is the state that ensures the adoption and operation of universally binding rules for sub entities of social security law.

Key words: forms of interaction, legal subjects, insured persons, mechanism of interaction.